

3.2.6 Groen en dierenwelzijn

Amsterdam, een groene stad met meer waarde voor mens en dier.

Belangrijke ontwikkelingen

Beheer en onderhoud groen

- In 2023 is het dagelijks beheer uitgevoerd aan de groen objecten in de openbare ruimte. Dit omvatte het beheer van de parken, boom- en groenonderhoud, het maaien van gazons en taluds. Daarnaast zorgden stormen (o.a. Poly en Ciaran) in 2023 voor overlast. De inzet had betrekking op het verwijderen van omgevallen bomen en opruimingsinspanningen om de openbare ruimte weer veilig en toegankelijk te maken voor het publiek. Voor alle bomen die zijn omgewaaid door storm geldt een herplantplicht.
- Groot onderhoud beplanting en gazons: De realisatie van groot onderhoud van plantvakken en gazon is in 2023 v op volle snelheid gekomen nadat in 2022 de focus voor op de voorbereiding lag. In totaal zijn er 46.500 m² aan plantvakken en ruim 303.600 m² aan gazon met de slechtste kwaliteit gerenoveerd, aangevuld met locaties naar aanleiding van wensen vanuit stadsdelen.
- In 2023 is het dataproject 'Groen op Orde Amsterdam' afgerond. Dit betreft een project van de groenvlakken. Een dataproject waarbij alle achterstanden rondom het verwerken van de groendata (groenvlakken) zijn opgelost. Hierdoor is het nu mogelijk om een actueel beeld te geven van de kwaliteit en kwantiteit van het groen wat door de gemeente wordt beheerd.

Meer en beter groen

- Meer en beter groen in Amsterdam, op alle schaalniveaus, van geveltuinen en perkjes tot een nieuw stadsbos in de Scheggen.
- Verbetering van de biodiversiteit door meer gebieden ecologisch te beheren.
- Publicatie van de eerste Monitor Groen met hoeveelheid groen, nabijheid van het groen en de potentiële waarde van Groen.
- Start met verbeteringen van werkwijzen in relatie tot een goede programmering voor een snelle uitvoering; aandacht voor kwaliteit en proces bij de aanleg van groenprojecten; de procedure voor de aanleg van geveltuinen en beplanten van boomspiegels.
- Het Strategisch Huisvestingsprogramma Bovenwijks Groen (SHP-BG) komt steeds beter op gang. Waar in de eerste 2 jaar veel projecten in de voorbereidende fase zaten, komen steeds meer projecten tot uitvoering. In 2023 is het 5de kredietbesluit genomen waarin bijna 3 miljoen is toegekend aan diverse projecten die op korte termijn tot uitvoering kunnen komen.

Enkele projecten zijn gerealiseerd, zoals het creëren van nieuwe natuur in het Amsterdamse Bos.

Door het verwijderen van circa 10 km aan verharde paden is in totaal circa 2,3 hectare nieuwe natuur gerealiseerd. Hierdoor neemt de biodiversiteit en het leefgebied voor flora en fauna toe. Ook de Drijfeilanden bij het Zeeburgereiland zijn recent opgeleverd. Deze eilanden verbinden het Zeeburgereiland met het Natuurnetwerk Nederland. Met de aanleg van de eilanden zorgen we

ervoor dat onder andere waterspitsmuizen, otters, ringslangen en meervleermuizen van en naar

verschillende groengebieden kunnen gaan.

- Nieuwe groene plekken: In 2023 zijn er vanuit duurzaam herstelfonds 62 vergroeningsinitiatieven afgerond, waarmee ruim 12.000 m² aan verharding is omgevormd naar groen en zijn er 150 bomen geplant. Zo zijn verscheidene pleinen, schoolpleinen, straten, speelplekken, kades en gevels vergroend. De locaties voor de laatste 20 vergroeningsinitiatieven zijn vastgesteld en worden momenteel voorbereid voor uitvoering in 2024.

Overig

- ARTIS vierde dit jaar haar 185^e verjaardag en in september werd het nieuwe leeuwenverblijf geopend. Twee met uitsterven bedreigde algazellen werden geboren en ARTIS organiseerde - in samenwerking en met steun van de gemeente Amsterdam - het eerste Planetary Health Congres.
- Op 27 oktober was de 'Dag van de stadslandbouw' bij Noordoost, met ruim 50 stadslandbouwers uit de stad en omgeving. Waarbij drempels en kansen voor verdere ontwikkeling van stadslandbouw besproken zijn.

Wat hebben we bereikt (doelen) en wat hebben wij daarvoor gedaan (activiteiten)?

Doel 2.6.1					
Er komt meer Groen met meer waarde voor mens en dier, Groen is functioneel, aantrekkelijk, veilig en draagt bij aan sociaal welzijn, gezondheid, stadsnatuur en klimaatadaptatie (inclusief Voedsel).					
Indicatoren doel		Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023
1	Percentage groenvlak met conditiescore 4 en hoger gemeten op basis van NEN 2767 -methodiek (= technische kwaliteit)	Sober, 90% van groenvlakken met score 4 of hoger	voldoet	gericht op handhaven peilwaarde	voldoet
2	Waarderingscijfer bezoek Amsterdamse Bos	8,4 (2022)	n.v.t.	8	n.v.t.*
3	Waarderingscijfers bewoners voor het onderhoud van het groen in de buurt (meting op basis van WiA; frequentie 1x per 2 jaar).	6,9 (2021)	geen meting	7	6,7

Doel 2.6.2					
Gehouden dieren en vrijlevende dieren ontvangen ondersteuning waar gezond en prettig leven in het geding is.					
Indicatoren doel		Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023
1	Aantal verleende zorg	13.034 (2021)	n.v.t. (oude doelenboom)	14.000	14.308

Specifieke beleidsdoelen

Doel 2.6.1

De opgave van het Amsterdamse Bos is de waardering van het publiek (8 miljoen bezoeken jaarlijks) te behouden in de context van het toegenomen belang van natuur voor de leefbaarheid en de bewoners van de snelgroeiende metropool Amsterdam. In het afgelopen jaar is er 2,2 miljoen euro aan achterstallig onderhoud besteed. Daarbij zijn circa 6 kilometer aan paden gerenoveerd. Het achterstallig onderhoud van 7 bruggen is uitgevoerd. Uit de waterlopen is 14.000 m3 gebaggerd, zodat de natuur zich kan herstellen en bezoekers kunnen recreëren op het water. Als gevolg van de storm Poly is twee maanden achterstand ontstaan in het bosbeheer. Opruimen en veilig houden van het Bos had dit jaar prioriteit. De planvoorbereiding voor de renovatie kinderbaden is stilgelegd in verband met nieuwe wetgeving in 2024. De projecten voedselbos, aanleg ecologische verbindingszone langs de Ringvaart, renovatie bostheater en het beleefpad voor kinderen om de natuur te ontdekken zijn gerealiseerd. Ook is gestart met de aanleg van 620 meter natuurvriendelijke oevers en 1 hectare nieuwe natuur. Voor het project entreegebied Bosbaan is het participatieproces gestart. Doel is een veilig, klimaatbestendig en veel groenere entree voor het Bos. Het parkeerterrein en andere onderdelen binnen scope van project is aan vervanging toe. Na invoering betaald parkeren is het aantal geparkeerde voertuigen sterk afgenomen (30%), waardoor herinrichting van deel van het parkeerterrein noodzakelijk is. De inkomsten uit evenementen, de houtveiling en parkeren zijn verhoogd, dit komt ten goede aan het beheer en onderhoud van het Amsterdamse Bos. Met Amstelveen zijn gesprekken gevoerd over zeggenschap en financiering. De uitvoering van de Bestuursopdracht het Amsterdamse Bos op orde is in het afgelopen jaar afgerond.

Asset groen voert conditiemetingen uit op het bestaande groen in de openbare ruimte, hieruit komt naar voren dat ca. 4% van de groenoppervlakte een slechte conditie. Dit valt binnen de bestuurlijk vastgesteld marge voor niveau sober.

* Geen actuele gegevens voor 2023, het onderzoek is tweejaarlijks.

Doel 2.6.2

Deze indicator komt tot stand door de verschillende onderdelen bij activiteit 2.6.2.1 samen te voegen. Er is in 2023 meer zorg verleend dan in de voorgaande jaren, maar het eindresultaat valt binnen de verwachting. Het is natuurlijk positief dat onze partners deze grotere vraag het hoofd hebben kunnen bieden. Het is ook goed dat onze partners gevonden worden. Het is ook goed dat er meer dieren geholpen zijn. Het blijft alleen jammer dat het nodig is gebleken.

Activiteit 2.6.1.1					
We beheren en onderhouden het groen functioneel en veilig.					
Indicatoren activiteit		Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023
1	Aantal bomen dat jaarlijks is vervangen in het kader van veiligheid.	2.000	2.000	1.700	2.000
2	Aantal m2 Japanse duizendknoop dat jaarlijks bestreden wordt.	6.500 (2022)	6.500	7.000	13.780 * (zie bij toelichting)

3	Aantal m2 beplanting dat jaarlijks wordt vervangen c.q. gerenoveerd in het kader van instandhouding groen.	80.000	80.000	80.000	350.000 * (zie bij toelichting)
---	--	--------	--------	--------	---------------------------------

Activiteit 2.6.1.2

We werken aan een groene, klimaatadaptieve en biodiverse stad.

Indicatoren activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023	
1	Aantal m2 terrein waarvan de inrichting is omgevormd om het daarna ecologisch te beheren, zoals gerealiseerd binnen het vervangingsprogramma.	15.000	0	15.000	24.500 * (zie toelichting)

Activiteit 2.6.1.3

We faciliteren medebeheer en bevorderen aantrekkelijk groen voor mens en dier.

Indicatoren activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023	
1	Percentage meldingen groen dat tijdig en naar tevredenheid van de melder is afgehandeld		niet gemeten	70%	53%
2	Aantal participanten in het Amsterdamse Bos - deelnemers natuureducatie - vrijwilligers - bijzondere doelgroepen	77.500 uren (2022)	n.v.t.	Vrijwilligers: 2.500 uur; Arbeidsparticipanten: 13.500; Deelnemers natuur educatie 2.500	Vrijwilligers: 3.000; Arbeidsparticipanten: 14.000; Deelnemers natuur en educatie: [volgt]

Activiteit 2.6.1.4

Integrale aanpak transitie voedselketen naar gezond, eerlijk en duurzaam voedsel voor alle Amsterdammers.

Indicatoren activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023	
1	Percentage duurzaam regionaal geproduceerd voedsel in Amsterdam beschikbaar	** (zie toelichting)	n.v.t.	n.v.t.	18% * (zie toelichting)
2	Verschuiving in de verhouding plantaardig t.o.v. dierlijke eiwitten in het menu van de Amsterdammer	40% plantaardig vs. 60% dierlijk (2023)	n.v.t.	n.v.t.	40% : 60%
3	Terugdringen voedselverspilling	**	n.v.t.	n.v.t.	** (zie toelichting)

Activiteit 2.6.2.1

Dieren in de knel worden naar de opvang vervoerd ten behoeve van adoptie/hereniging (gezelschapsdieren) of uitzetting in de natuur (vrijlevende dieren). De ADAM regeling wordt voortgezet.

Indicatoren activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Jaarverslag 2022	Begroting 2023	Jaarverslag 2023
------------------------	-----------------------	------------------	----------------	------------------

1	Aantal ritten Dierenambulance Amsterdam	9.948 (2021)	9.935	9.000	10.670
2	Aantal opgevangen dieren (honden, katten, konijnen) in opvangketen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1.316
3	Aantal consulten bij dierenarts op basis van de ADAM-regeling.	2.096 (2021)	2.134	2.000	2.322

Specifieke activiteiten beleidsdoel 2.6.1

Activiteit 2.6.1.1

- Bomen - Afgelopen jaar zijn er circa 2.000 bomen aangeplant. Er zijn ongeveer 1.500 bomen gekapt vanuit boomveiligheid (incl. kap a.g.v. iepziekte). Door verschillende stormen zijn er circa 700 bomen omgewaaid. Bij groot onderhoud van verhardingen zijn voor circa 1,3 miljoen euro aan werkzaamheden uitgevoerd. Deze hadden betrekking op groeiplaatsverbetering en het vervangen van bomen met een slechte conditie.
- Renoveren plantvakken & gazons - In totaal zijn circa 326 plantvakken met de slechtste kwaliteit gerenoveerd, aangevuld met locaties naar aanleiding van wensen vanuit stadsdelen. Dit heeft geresulteerd in een totaal van 21.300 m2 renovatie van plantvakken in de wijken. Daarnaast is er voor 118.000 m2 aan gazons gerenoveerd in de wijken (30 locaties), waarvan een deel ecologische omvorming.
- Parken: Er is in 15 parken groot onderhoud/ vervangingsprojecten uitgevoerd. In totaal is er voor 25.200 m2 aan beplanting gerenoveerd en ruim 185.600 m2 aan gazons en bloemrijk gras.
- Bestrijding (boom)ziekten, plagen en invasieve exoten - Vanwege iepziekte zijn er 600 iepen gekapt (waarvan circa 2/3 in bosplantsoen of particuliere tuinen). Bij de bestrijding van Japanse Duizendknoop in totaal is er voor 680 m2 gebruik gemaakt van sanering, voor 7.800 m2 aan elektrocutie en is er voor ca 5.300 m2 handmatig uitgegraven door de werkbrigade. Ondanks de grote inzet, verspreid plant zich nog steeds verder.
- Naast veiligheid wordt ook de conditie van de bomen gemeten middels de NEN-2767. Hieruit blijkt dat 19% van het bomenbestand een slechte conditie heeft. Hiermee wordt niet voldaan aan niveau Sober. Echter een substantieel deel van deze bomen heeft groeistagnatie en hoeft niet op korte termijn te worden vervangen.
- In 2023 is de maximale contractwaarde voor beplanting overschreden. De reden hiervan is dat er de afgelopen jaren meer opdrachten zijn uitgezet, dan in 2019 was voorzien bij aanbesteding. Er is boven verwachting veel gebruik gemaakt van de raamovereenkomst, waardoor er veel werk is verzet aan het verbeteren van groen en het vergroten van het groenareaal. De overschrijding is te laat gesignaleerd en het nieuwe raamcontract zal in begin 2024 zijn aanbesteed.

* Zowel voor de hoeveelheid m2 Japanse Duizendknoop als ook voor de m2 beplanting is er een verschil tussen de peilwaarde en de gerealiseerde hoeveelheid in 2023. De reden hiervan is dat er enerzijds een deel is uitgevoerd uit het

programma van 2022 en deels dat de peilwaarden een realistische bijstelling nodig hebben. Met Voorjaarsnota wordt een actualisatie voorgesteld.

Activiteit 2.6.1.2

Voor 21.800 m² is de ecologische waarde verhoogd door groot onderhoud. Voornamelijk door omvorming van gazon naar bloemrijk gras, maar ook door het planten van bloembollen voor verwildering en plaatsing of vervanging van insectenhôtels. Daarnaast is er in parken 2.700 m² gazon omgevormd naar bloemrijk gras.

* De redenen van het verschil in de peilwaarde en de gerealiseerde hoeveelheid in 2023 is dat er een deel is uitgevoerd uit het programma van 2022.

Activiteit 2.6.1.3

Het dagelijks beheer en onderhoud van het Bos wordt deels uitgevoerd door de inzet van vrijwilligers en arbeidsparticipanten (Boswerk). Daarmee levert het Bos een belangrijke bijdrage aan gemeentelijke doelstellingen op het gebied van arbeidsparticipatie en participatie. Naast deze maatschappelijke doelstelling wordt met deze inzet ook bijgedragen aan het beheer en onderhoud van het Bos. Samen werken ze bijna 15.000 uren, omgerekend is dat circa 450.000 euro. Naast beheer en onderhoud dragen vrijwilligers ook bij aan het instandhouden van de biodiversiteit in het bos door onder andere tellingen te doen van flora en fauna en aan milieueducatie door excursies te begeleiden.

Activiteit 2.6.1.4

Oprichting en ondersteuning van het Platform Stichting stadslandbouw Amsterdam. Ook is gestart met ondersteuning en faciliteren van het Informeel netwerk voedselinitiatieven Noord & voedselcirkel Noord. Dit als een eerste aanzet tot een voedselhub waar restvoedsel wordt opgehaald (voedselverspilling) en gedistribueerd aan mensen die dat nodig hebben (gezamenlijk koken en consumptie). We ondersteunen en werken samen met platform Van Amsterdamse Bodem. Van daaruit zijn concrete projecten zoals de Vegaroute, de Van Amsterdamse Bodemprijs en de portretten-serie van voedselondernemers uitgevoerd en is een bijdrage geleverd aan het Plant Forward (B2B) congres. In 2023 is gestart met de impulsregeling Voedselinitiatieven Amsterdam. Met de integrale aanpak voedseltransitie zijn we ook gestart met het opzetten van een monitor.

* Hier is nog niet bekend in hoeverre het voedsel duurzaam geproduceerd is.

** cijfers nog niet bekend. Met de integrale aanpak voedseltransitie wordt ook een monitoring opgezet. In 2024, uiterlijk Q4, zullen met monitor CE (voedselverspilling) en monitor voedselstrategie deze waarden wel bekend worden.

Specifieke activiteiten beleidsdoel 2.6.2

Activiteit 2.6.2.1

De dierenambulance heeft haar werk goed uit kunnen voeren dit jaar. De dierenopvangketen is zwaar belast, maar fungeert naar behoren. De realisatie van de aanvullende konijnopvang heeft helaas vertraging opgelopen. De ADAM-regeling

wordt zeer goed gebruikt. De combinatie van goed gebruik en gestegen dierenartsenkosten maakt dat de beschikbare middelen ontoereikend zijn om aan de vraag te voldoen.

Verbonden partijen

Stichting Pantar & Werkbrigade

Stichting Pantar voert opdrachten uit in het groen, het Amsterdamse Bos en voor schoonhouden.

Pantar zet ook de werkbrigade bijvoorbeeld in voor het onderhoud van het groen van onder meer

de ontwikkelbuurten. Pantar is het grootste sociaal ontwikkelbedrijf in de regio Amsterdam en Diemen.

Dierenopvang Amsterdam (DOA)

Penvoerder namens de gehele opvangketen en zorgt voor de opvang van zwerfdieren (wettelijke taak), afstandsdieren en crisisdieren (algemene zorgplicht).

Dierenambulance

Zorgt voor het vervoer van zwerfdieren (wettelijke taak) en dieren in nood (algemene zorgplicht).

Financiële toelichting

Programmaonderdeel 2.6 Groen en Dierenwelzijn	Rekening 2022	Primaire Begroting 2023 (Najaarsnota)	Begroting 2023	Rekening 2023 (Najaarsnota)	Vershil Rekening Begroting 2023
Baten	2,4	2,7	3,2	4,3	1,1
Lasten	87,2	87,5	101,9	97,8	-4,2
Saldo Baten en Lasten	-84,8	-84,8	-98,8	-93,4	5,3
Onttrekking	1,5	27,4	30,6	25,9	-4,7
Toevoeging	0,0	0,0	1,0	1,0	0,0
Saldo onttrekkingen en toevoegingen reserves	1,5	27,4	29,6	24,9	-4,7
Totaal Programmaonderdeel 2.6 Groen en Dierenwelzijn	-83,3	-57,3	-69,2	-68,6	0,6

Het programmaonderdeel heeft ten opzichte van de Najaarsnota 2023 een positief resultaat van € 0,6 miljoen. Dit komt door hogere baten van € 1,1 miljoen, lagere lasten van € 4,2 miljoen en lagere onttrekkingen aan de reserves van € 4,7 miljoen.

Het positieve resultaat ten opzichte van de Najaarsnota 2023 komt vooral door:

Baten

De totale baten van € 4,3 miljoen zijn € 1,1 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door:

- Hogere baten door een bijdrage van Waternet voor het project rainproof uitvoering Frans Halsbuurt. Zie ook toelichting op de lasten (€ 0,5 miljoen).
- Hogere baten van opbrengsten uit houtveiling en uit verhuur van het bezoekerscentrum en evenementen in het Amsterdamse Bos (€ 0,4 miljoen).
- Overige afwijkingen lichten we verder niet toe, omdat de afzonderlijke afwijkingen kleiner zijn dan € 0,2 miljoen (€ 0,2 miljoen).

Lasten

De totale lasten van € 97,8 miljoen zijn € 4,2 miljoen lager dan begroot. Dit komt door:

- Lagere lasten door een vertraging in de aanbesteding van het bomencontract, datamigratie naar Gisib en organisatorische wijzigingen binnen het vervangingsprogramma boomveiligheid. Ook duurt de uitvoering van het project “bomen op orde” (BOA) langer dan verwacht. Daardoor schuift een deel van de werkzaamheden door naar 2024. Daarnaast is het “data op orde”-project sneller en efficiënter uitgevoerd dan verwacht (€ 3,1 miljoen).
- Lagere lasten op Groengelden binnen het programma Stadsverbetering en op Herplantfonds. Enerzijds komen de lagere lasten op groengelden door een aantal groenprojecten dat niet volledig is afgerond. Anderzijds zijn interne projecten vertraagd door nog openstaande vacatures. Verder is bij verschillende groenprojecten sprake van langdurige inspraaktrajecten, lange besluitvorming en complexe aanbesteding. Dit alles zorgde ook voor vertraging.
De reserve Herplantfonds wordt gevoed door bijdragen op basis van kapvergunningen. Jaarlijkse toevoegingen zijn adhoc en onvoorspelbaar en daardoor minder goed in te schatten (€ 1,5 miljoen).
- Lagere lasten dagelijks onderhoud groen, omdat mensen en middelen werden ingezet bij stormschade. De lasten hiervan zijn doorberekend aan andere programmaonderdelen (€ 1,3 miljoen).
- Lagere lasten personeel door moeilijk te vervullen vacatures als gevolg van de krappe arbeidsmarkt (€ 1,2 miljoen).
- Lagere lasten door capaciteitstekort en langere voorbereidingstijden. De uitvoering van de projecten Knowledge Mile Park, vergroening Weesperplein en plein Brazilië uit het budget stadsverbetering worden doorgeschoven naar 2024 (€ 0,9 miljoen).
- Lagere lasten door lange doorlooptijd en voorbereidingstijd. Ook heeft de opstart langer geduurd. Daarmee zijn veel plannen opgestart maar de uitvoering wordt pas in 2024 verwacht.
De projecten voor verbetering speelvoorzieningen aan Vespuccistraat, Van Renselaerstraat en Ernest staesplein worden gefaseerd uitgevoerd in 2024. Voor Het Balboaplein hebben de bewoners tijdens de participatie een andere inrichtingswens uitgesproken (€ 0,6 miljoen).
- Lagere lasten voor applicatiecontracten in beheer omdat de inkoopfacturen voor 2023/2024 in het juiste jaar zijn verantwoord (€ 0,4 miljoen).
- Lagere lasten als gevolg van minder iepziekte en lagere plaagdruk in 2023. Dit komt ook doordat de Asset Groen dit beter onder controle heeft. De dekking is uit de reserve Programma Stadsbehoud (€ 0,4 miljoen).

- Hogere lasten door een begrote stelpost van het programma stadsverbetering. Deze stelpost moet worden afgezet tegen de lasten van het programma stadsverbetering in andere programmaonderdelen. Over alle programma's heen laat het programma Stadsverbetering inclusief deze stelpost lagere lasten zien (€ 2,5 miljoen).
- Hogere lasten beheer en onderhoud groen door stijging tarieven contracten bij nieuwe aanbestedingen (€ 2,0 miljoen).
- Hogere lasten voor houtveiling en beheer en onderhoud. De hogere lasten voor houtveiling zijn gedekt uit de meeropbrengsten (€ 0,6 miljoen).
- Hogere lasten voor het project rainproof uitvoering Frans Halsbuurt gedekt door een bijdrage van Waternet. Zie ook toelichting op de baten (€ 0,5 miljoen).
- Overige afwijkingen lichten we verder niet toe, omdat de afzonderlijke afwijkingen kleiner zijn dan € 0,2 miljoen (€ 0,6 miljoen).

Reserves

Onttrekkingen reserves

- De onttrekking aan de reserve Programma Stadsbehoud is € 3,1 miljoen lager dan begroot. Dit komt door per saldo lagere lasten die in de programmaonderdelen verder worden toegelicht.
- De onttrekking aan Reserve Kwaliteitsimpuls Groen is € 0,6 miljoen lager dan begroot. Dit komt door vertraging in werkzaamheden op de projecten Sloterpark en Westerpark.
- De onttrekking aan de reserve Achterstallig Onderhoud, Openbare Ruimte & groen is € 0,5 miljoen lager dan begroot. Dit komt door per saldo lagere lasten die in de programmaonderdelen verder worden toegelicht.
- De onttrekking aan de reserve coalitiemiddelen 22-26 is in dit programmaonderdeel € 0,3 miljoen lager dan begroot. Dit komt door langere duur van opstart in het kader van stadsnatuur en groen rondom de integrale aanpak "Aanpak Noord". Hoewel er wel veel plannen in samenwerking met bewoners zijn opgepakt, komt de prioritering en concretisering van deze plannen naar verwachting in 2024.
- De onttrekking aan Reserve Herplantfonds is € 0,2 miljoen lager dan begroot. Dit komt doordat de toevoegingen gebaseerd zijn op kapvergunningen. Toevoegingen aan het Herplantfonds zijn onvoorspelbaar. Onttrekkingen uit het Herplantfonds kunnen pas geschieden nadat de toevoegingen hebben plaatsgevonden, herbesteding van deze middelen vergt tijd.
- Overige afwijkingen lichten we verder niet toe, omdat de afzonderlijke afwijkingen kleiner zijn dan € 0,2 miljoen (€ 0,1 miljoen).

Toevoegingen reserves

De toevoeging aan de reserve Kwaliteitsimpuls Groen is € 1,0 miljoen en conform de begroting.

Subsidies van betekenis

Subsidie	Begroting 2023	Jaarverslag 2023
1. Natura Artis Magistra	4,2	4,2

2. Groen in Amsterdam	0,2	0,2
3. Stadslandbouw en voedselinitiatieven	0,1	-
4. Hortus Botanicus	0,5	0,5

Artis

De bezoekerscijfers gingen weer richting het oude niveau pre-Corona (circa 1.5 miljoen bezoekers) en gaat de vernieuwing gestaag voorruit. Achter de schermen – het gebouw stond bijna het gehele jaar in de steigers – werd gewerkt aan de restauratie en verduurzaming van het rijksmonument. In 2023 werd de ruwbouwfase afgerond. Dankzij de bijdrage van de gemeente van €15 miljoen en in 2023 ook van het ministerie van OCW en de provincie Noord-Holland is de begroting bijna dekkend. Dankzij de bijdrage van €5 miljoen van de gemeente Amsterdam voor de Verduurzaming en Vergroening van ARTIS kunnen ook in het aankomende jaar weer vele mooie projecten worden gerealiseerd waaronder de aanleg van een warmtenet met een combinatie van warmte koude opslagen (WKO) en Aquathermie en faciliteiten voor regenwateropvang. Hiermee worden de duurzame ambities van ARTIS en de gemeente Amsterdam steeds meer werkelijkheid.

Risicobeheersing

Actuele risico's	Maatregelen
1. Door verschuivingen in het klimaat (zoals droge zomers, zachte winters) kan het dat er schade aan groen, flora en fauna ontstaat. Daardoor moeten we meer kosten maken voor bijvoorbeeld herstel, herplanting, opruimwerkzaamheden en noodkoperwerkzaamheden.	Lange termijn maatregel is een beleidsmatige keuze om de openbare ruimte anders in te richten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het aanleggen van bassins voor de opslag van hemelwater bij hevige regenval. Zodat deze in periode van droogte beschikbaar is voor bewatering. Deze bassins kunnen we alleen aanleggen bij herinrichtingen of groot onderhoud. Ook is het een optie om te kiezen voor beplanting die meer bestendig is voor verschuivingen in het klimaat. Het vaker toepassen van de regel “Groen tenzij” uit de Groenvisie maakt het mogelijk om de openbare ruimte enerzijds klimaatadaptief in te richten en anderzijds draagt dit ook bij aan meer biodiversiteit in de stad.
2. Door inflatie en de effecten daarop zullen projecten duurder worden en worden de kosten voor beheer en onderhoud ook hoger.	Om projecten met de oorspronkelijke ambities uit te voeren zullen meer middelen noodzakelijk zijn, een andere optie is om de uitvoering van projecten te temporiseren. Daarnaast kan ook worden besloten om de oorspronkelijke

---

---

ambities van projecten bij te stellen.

Vervallen risico's	Maatregelen
--------------------	-------------

--

Opgetreden risico's	Maatregelen
---------------------	-------------

--

Beleidskaders

- Structuurvisie Amsterdam 2040, toetsingskader voor de ruimtelijke plannen en de investeringsagenda's. Ook het beeld hoe we de fysieke ruimte kunnen invullen. De Hoofdgroenstructuur en de Ecologische Visie zijn hiervan uitwerkingen. De Hoofdgroenstructuur (HGS) geeft de minimaal benodigde hoeveelheid groen aan die Amsterdam wil behouden en beschermen.
- Visie Openbare Ruimte 2025, uitwerking van de Structuurvisie voor de verblijfs-functie van de openbare ruimte. Zo kunnen we zorgen voor ontwikkeling, inrichting, beheer en daarmee op het gebruik van de openbare ruimte voor de hele stad.
- 'Standaard voor het Amsterdamse straatbeeld' (Puccinimethode) (2018) met de principes voor een goede fysieke inrichting van de openbare ruimte. We werken in heel Amsterdam volgens deze standaard voor een functionele, duurzame, toegankelijke en mooie openbare ruimte. Het Handboek Groen (2020) als onderdeel, bevat de uitgangspunten voor goed, gezond en duurzaam groen, inclusief de Hoofdbomenstructuur.
- Groenvisie (2020-2050) bevat principes voor de ontwikkeling van nieuw groen, (mede)beheer en herinrichting van bestaande openbare ruimte. De groenvisie reikt van biodiversiteit tot klimaatadaptatie, inclusiviteit en gezondheid.
- Om een gezonde, aantrekkelijke en toekomstbestendige leefomgeving voor mens en dier te maken, moet de natuur een volwaardige plaats krijgen bij het ontwerpen van nieuwbouw en openbare ruimte door Natuurinclusief bouwen bij bouwteners en Referentienorm maatschappelijke voorzieningen en groen bij gebieds-ontwikkeling toe te passen.
- Het Strategisch Huisvestingsplan Bovenwijks Groen SHP-BG (2020) bevat de koers, ambities en investeringsopgave voor de komende 5 jaar voor bovenwijks groen. De lijst met SHP-BG projecten wordt regelmatig geactualiseerd en dient als input voor de toegekende Investeringsruimte SHP binnen dit programma.
- Bosplan Amsterdamse Bos 2020-2030 (februari 2021, tevens Gemeente Amstelveen) richt zich op bescherming van de natuur, bereikbaarheid voor fiets en openbaar vervoer, benutten voor recreatie en sport en meer bekendheid door communicatie en natuureducatie.
- Stedelijk Programma Voedselstrategie levert een bijdrage aan de verandering van het voedselsysteem.
- In 1 Amsterdam Heel en Schoon (juni 2017) staat beschreven hoe we ervoor zorgen dat Amsterdam heel en schoon blijft.

Beleidskader Dierenwelzijn

- De Agenda Dieren 2015 - 2018 is het beleidskader dat onze (wettelijke) taken en regisserende rol beschrijft rond de zorg voor en de bescherming van dieren.
- De acties rond dierenwelzijn die in het coalitieakkoord 2018-2022 'Een nieuwe lente, een nieuw geluid' (pagina 42) staan, zijn uitgewerkt in de brief aan de raads-commissie Wonen en Bouwen 'Dierenwelzijn in de periode 2019-2022 d.d. 10 december 2018 en d.d. 25 april 2019'.
- De ambitie uit het coalitieakkoord 2022-2026 'Amsterdams akkoord' om een nieuwe Agenda Dieren te formuleren wordt in 2023 opgepakt.